

فصلنامه پژوهش‌های نوین روانشناختی

سال ششم شماره ۲۳ پاییز ۱۳۹۰

کیفیت دلبستگی به والدین و نشانه‌های درونی‌سازی شده و برون‌سازی شده در نوجوانان: بررسی مقایسه‌ای نقش پدران و مادران

شهلا پاکدامن^۱

پریسادات سیدموسوی^۲

سعید قنبری^۳

الناز ملحی^۴

چکیده

هدف این پژوهش بررسی رابطه‌ی کیفیت دلبستگی به مادر و پدر و نشانه‌های مرضی درونی‌سازی شده و برون‌سازی شده در دوره‌ی میانی نوجوانی و مقایسه‌ی نقش مادران و پدران در آسیب‌شناسی روانی احتمالی در نوجوانان و تعیین تفاوت میان رابطه پدر-نوجوان و مادر-نوجوان به عنوان یک پیش‌بینی‌کننده‌ی مهم مشکلات رفتاری-هیجانی بود. شرکت‌کنندگان، شامل ۳۳۷ دانش‌آموز دختر و پسر که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند، پرسشنامه‌ی دلبستگی به والدین و پرسشنامه‌ی خودگزارش‌دهی جوانان (نظام سنجش مبتنی بر تجربه آنباخ) را تکمیل نمودند. نتایج نشان داد که دلبستگی بیشتر به والدین رابطه‌ی منفی با نشانه‌های مرضی درونی‌سازی شده و برون‌سازی شده دارد. همچنین رابطه‌ی مثبت میان والدین

۱- استادیار گروه روانشناسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول). Email:s_pakdamn@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری دانشگاه شهید بهشتی.

۳- دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی.

۴- کارشناس روانشناس دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی.

و نوجوانان، شامل اعتماد و ارتباط، رابطه‌ی منفی معنادار و بیگانگی از والدین، رابطه‌ی مثبت معناداری با نشانه‌های درونی‌سازی شده و برونی‌سازی شده داشت. به طور خاص‌تر، اعتماد به مادر در پسران و دل‌بستگی به پدر در دختران نیرومندترین پیش‌بینی‌کننده‌ی نشانه‌های مرضی درونی‌سازی شده و بیگانگی از پدر، در هر دو جنس، مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌ی نشانه‌های مرضی برونی‌سازی شده بود. به طور کلی با توجه به یافته‌های پژوهش به نظر می‌رسد که نقش پدران در بروز مشکلات رفتاری و هیجانی نوجوانان، بویژه در زمینه‌ی نشانه‌های مرضی برونی‌سازی شده مهم بوده و بررسی‌های بیشتر در خصوص مکانیزم‌های زیربنایی این تأثیر لازم است.

واژگان کلیدی: کیفیت دل‌بستگی، نشانه‌های درونی‌سازی شده، نشانه‌های برونی‌سازی شده.

مقدمه

در ابتدای زندگی، کودکان الگوی دل‌بستگی را با مراقب خویش توسعه می‌دهند. تعامل با مراقب اولیه موجب تحول انتظاراتی درباره در دسترس بودن مراقب می‌شود که پایه‌ای برای مدل‌های کاری درونی از خود و دیگران محسوب می‌شود (موریس^۱، مسترز^۲ و ون دن برگ^۳، ۲۰۰۳). مدل کاری مثبت موجب می‌شود که کودک با اطمینان از برآورده شدن نیازش، راهبردهای ایمنی را برای جستجوی مراقبان خود در زمان نیاز یا تنیدگی بکار برد. در مقابل کودکان دارای مدل کاری نایمن انتظار ندارند که در مواقع نیاز، مراقب در دسترس بوده و از راهبردهای نایمن برای مقابله با تنیدگی خویش استفاده می‌کنند (موریس و همکاران، ۲۰۰۳).

یکی از نکات مهم در مطالعه دل‌بستگی در نوجوانان، تعارض میان رفتارهای دل‌بستگی و تحول استقلال از والدین و هدفمند شدن آن است، به این معنی که نوجوانان طی کسب مهارت‌های ارتباطی این توانایی را می‌یابند تا رفتارهای دل‌بستگی خویش

1- Muris
3- Van den Berg

2- Meesters

را در موقع لزوم تغییر داده و اتکای کمتری بر والدین به عنوان چهره‌های دلبستگی داشته باشند. در این سن، کنش وری پیشین نظام دلبستگی - الگوهای عادی برای پاسخدهی - می‌توانند به عنوان تهدیدی در برابر تلاش نوجوان برای استقرار خودمختاری باشد. بنابراین برای نوجوان مشکل است که بتواند میان این دو تعادل برقرار کند. با این وجود به نظر می‌رسد رابطه‌ی مبتنی بر دلبستگی ایمن این انتقال را تسهیل می‌کند (آلن^۱، هاسر^۲، اکانر^۳ و بل^۴، ۲۰۰۲). از سوی دیگر اثر دیگر تغییر توازن میان دلبستگی و رفتار کاوش‌گرایانه در نوجوانان، افزایش ظرفیت نوجوان برای ارزیابی دوباره‌ی ماهیت روابط دلبستگی با والدین است (کسیدی^۵ و شاور^۶، ۲۰۰۸). با استقلال هر چه بیشتر نوجوان از والدین به عنوان چهره‌های دلبستگی، آزادی بیشتری از نیاز به نظارت و اطمینان از در دسترس بودن والدین برای ارضای نیازهای دلبستگی بوجود می‌آید. مین^۷، گلدوین^۸ و هس^۹ (۲۰۰۳) به این آزادی هیجانی و شناختی به عنوان فضای ایپسدمیک اشاره می‌کنند و پیشنهاد می‌کنند که این فضا به نوجوان اجازه می‌دهد تا والدین خویش را به طور عینی‌تری ارزیابی نماید. با اینکه در دوره نوجوانی نیز بیشتر تحقیقات روی مادران صورت گرفته است ولی نتایج بررسی‌های اخیر نشان می‌دهد که الگوهای مشابهی برای پدران نیز وجود دارد (آلن و همکاران، ۲۰۰۷).

پژوهش‌ها نشان داده که دلبستگی با آسیب‌شناسی روانی در نوجوانان رابطه دارد. برای مثال گراهام^{۱۰} و ایستربوکز^{۱۱} (۲۰۰۰) نشان دادند که گروه نایمن سطوح بالاتری از افسردگی را نشان می‌دهند. همچنین گرینبرگ^{۱۲}، اسپلتز^{۱۳}، دکلین^{۱۴} و اندریگا^{۱۵} (۱۹۹۱) گزارش نمودند که در مقایسه دو گروه از نوجوانان، ۸۰ درصد از پسرهایی که رفتار مخرب داشتند دارای دلبستگی نایمن هستند، درحالی‌که تنها ۲۸ درصد از گروه کنترل دلبستگی

1- Allen	2- Hauser
3- Oconner	4- Bell
5- Cassidy	6- Shaver
7- Main	8- Hesse
9- Goldwyn	10- Easterbrooks
11- Graham	12- Greenberg
13- Speltz	14- DeKlyen
15- Endriga	

نایمن داشتند. همچنین برخی از مطالعات دیگر نقش فرایند ارتباطی مشکل‌ساز والد-کودک را در تحول رفتار پرخاشگرانه (پینزی^۱، رام^۲، هارایون^۳، شنیت^۴ و ویزمن^۵، ۲۰۰۱) نشان داده‌اند.

بر طبق نظریه دلبستگی، استفاده از راهبردهای کمینه‌کننده، مانند انکار درماندگی و پذیرش یک نگرش خصمانه و دفاعی نسبت به مراقب، موجب آمادگی برای اختلال‌های برونی‌سازی می‌شود. در مقابل، استفاده از راهبردهای بیشینه‌ساز منجر به اختلال‌های درونی‌سازی می‌گردد، زیرا این کودکان به طور نیرومندی بر درماندگی خویش متمرکز شده و نیاز شدیدی به عشق و حمایت مراقب نشان می‌دهند (دوزیر^۶، استووال^۷ و آلبوس^۸، ۱۹۹۹؛ برنیر^۹، لاروس^{۱۰} و ویپل^{۱۱}، ۲۰۰۵). آن دسته از این نوجوانان که در ارتباط با والدین خویش نتوانسته‌اند خودمختاری خویش را به دست آورند، سطوح بالاتری از افسردگی را بروز می‌دهند (مارش^{۱۲}، مک فارلند^{۱۳}، آلن، مک الهانی^{۱۴} و لند^{۱۵}، ۲۰۰۳). در مقابل نوجوانانی که والدین آنها بیش از حد بر خود مختاری فرزندانشان تأکید کرده‌اند، و به نوعی آنان را نادیده گرفته‌اند، به احتمال بیشتر دچار نشانه‌های برونی‌سازی شده مانند سوء‌مصرف مواد، فعالیت‌های غیرقانونی و رفتارهای مقابله‌ای می‌شوند (آلن، ۱۹۹۸؛ به نقل از کسیدی و شاور، ۲۰۰۸). مطالعات متمرکز بر بررسی سهم دلبستگی در نشانگان درونی‌سازی شده و برونی‌سازی شده نشان داده‌اند که سبک دلبستگی نایمن با سطوح بالای نگرانی (موریس، میسترز، مرکلباخ^{۱۶} و هولسن بک^{۱۷}، ۲۰۰۰) رابطه داشته و برونی‌سازی شده را نشان می‌دهند (موریس و همکاران، ۲۰۰۳). بیشتر پژوهش‌های نوجوانان دارای دلبستگی اجتنابی یا دوسوگرا، سطوح بالاتری از نشانه‌های درونی‌سازی شده

1- Pinzi
3- Har-Even
5- Weizman
7- Stovall
9- Bernier
11- Whipple
13- McFarland
15- Land
17- Hulslenbeck

2- Ram
4- Shnit
6- Dozier
8- Albus
10- Larose
12- Marsh
14- McElhaney
16- Merckelbach

انجام گرفته درباره‌ی دلبستگی به والدین متمرکز بر مادران و کودکان خردسال آنها بوده و توجه اندکی به نقش پدرها شده است (ویلیامز و کلی، ۲۰۰۵). در واقع بر اساس نظریه دلبستگی فرض شده است که مراقب اولیه‌ی کودک، که پیوند دلبستگی با وی شکل می‌گیرد، مادر است. البته گراسمن^۱، گراسمن^۲، وینتر^۳ و زیمرمن^۴ (۲۰۰۲) نشان داد روابط دلبستگی مادر- کودک و پدر- کودک در یک دوره تحولی ولی مستقل از هم ساخته شده و ایمنی دلبستگی با دو والد اغلب متفاوت است که نشان می‌دهد هر کدام از این رابطه‌ها توسط تعامل‌های خاصی شکل داده شده است. پژوهش‌ها نشان داده که نقش پدر در مقایسه با مادر، در تربیت و فعالیت‌های تربیتی کودک در خانواده‌ها متفاوت است (ویلیامز و کلی، ۲۰۰۵). لمب^۵ (۲۰۰۰) در پژوهشی به این نتیجه دست یافت که پدرها در حدود ۲۰ تا ۲۵ درصد زمانی را که مادران صرف تعامل با کودک می‌کنند، در این راه صرف می‌نمایند. همچنین، حتی با وجود زمان و فعالیت یکسان، تفاوت فاحشی میان ماهیت و کیفیت تعامل و درگیری پدران و مادران با کودکانشان وجود دارد (ویلیامز و کلی، ۲۰۰۵). نتایج پژوهش‌ها نشان داده که درگیری پدر رابطه‌ی مثبتی با تحول‌شناختی (ویلیامز و رادین^۶، ۱۹۹۳)، کارآمدی اجتماعی، منبع کنترل درونی و توانایی همدلی با دیگران (آماتو^۷، ۱۹۹۴) دارد. همچنین عدم درگیری هیجانی پدر (هر چند به طور فیزیکی حضور داشته باشد) با نشان‌های مرضی افسردگی در نوجوانان رابطه دارد (کولی، ۲۰۰۳). همچنین آلن و همکارانش (۲۰۰۷) به این نتیجه رسیدند که دلبستگی ناایمن به پدر با افزایش رفتارهای برونی‌سازی شده و سطوح بالاتر افسردگی رابطه دارد. در نهایت شواهد نشان می‌دهد که پدرها تأثیر معناداری بر تحول نوجوان دارند، ولی ماهیت و گستردگی این تأثیر روشن نیست. همچنین سهم منحصر بفرد پدران، فراتر از مادران، در پیش‌بینی پیامدهای مثبت یا منفی در نوجوانان، بویژه با توجه به جنس نوجوان، مشخص نگشته است.

1- Grossman
3- Winter
5- Lamb
7- Radin

2- Grossman
4- Zimmermann
6- Amato

با توجه به مطالب عنوان شده، هدف کلی این پژوهش بررسی نقش کیفیت دلبستگی نوجوانان به والدین خود و مؤلفه‌های آن، همچون نوع ارتباط نوجوان با پدر و مادر خویش، احساس اعتماد وی به آنها و بیگانگی از والدین، در پیش‌بینی نشانگان درونی‌سازی شده و برونی‌سازی شده در نوجوانان، با تأکید بر نقش پدران و تفاوت‌های جنسی در این خصوص بود.

روش پژوهش

طرح پژوهشی حاضر از نوع پژوهش‌های بنیادین بود که در حوزه طرح‌های ارتباطی و همبستگی قرار می‌گیرد و هدف آن شناخت رابطه کیفیت دلبستگی و پیامدهای روانشناختی، و قدرت پیش‌بینی‌کنندگی مؤلفه‌های دلبستگی در حیطه‌ی آسیب‌شناسی روانی نوجوانان بود.

جامعه و نمونه‌ی پژوهش

جامعه‌ی پژوهش شامل همه‌ی دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع سوم راهنمایی و اول دبیرستان شهر تهران بود. گروه نمونه شام ۳۳۷ دانش‌آموز بود که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای از ۵ منطقه آموزشی در شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تهران انتخاب شدند. میانگین سنی نمونه در کل برابر با ۱۴ سال و ۱۱ ماه، در پسران، ۱۴ سال و ۹ ماه و در دختران، ۱۵ سال بود.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه دلبستگی به والدین و همسالان^۱ (IPPA): که برای سنجش دلبستگی به والدین استفاده می‌گردد. این پرسشنامه به منظور ارزیابی ادراک نوجوان از ابعاد شناختی و عاطفی مثبت و منفی رابطه با والدین و دوستان نزدیک، توسط آرمسدن^۲ و گرینبرگ^۳ (۱۹۸۷) توسعه‌یافته است. سه بعد اصلی این پرسشنامه عبارتند از: درجه‌ی اعتماد متقابل،

1- Inventory of parent and peer attachment   2- Armsden
3- Greenberg

کیفیت ارتباط و بیگانگی (خشم و عصبانیت). نمره‌ی کلی فرد در بعد دلبستگی نشان می‌دهد که کیفیت دلبستگی نوجوان به والدین خویش چگونه است. هر چه نمره‌ی فرد در بعد اعتماد و ارتباط بیشتر و در بعد بیگانگی کمتر باشد، رابطه‌ی وی با والدین خویش کیفیت بالاتری دارد. نمره‌ی کلی دلبستگی نشان‌دهنده‌ی کیفیت دلبستگی وی، و در واقع نشانگر دلبستگی ایمن وی است. سه نمره‌ی بعدی، وضعیت ارتباط، اعتماد و بیگانگی فرد را در ارتباط با والدین خود به طور جداگانه نشان می‌دهد. این پرسشنامه دارای ۲۵ سوال و خود گزارش‌دهی بوده و برای رده سنی ۱۲ تا ۲۰ سال قابل استفاده می‌باشد. ثبات درونی (آلفای کورنباخ) آزمون برای دلبستگی به مادر ۰/۸۷، پدر ۰/۸۹ و همسالان ۰/۹۲ می‌باشد. همچنین روایی آزمون - پس آزمون سه هفته‌ای آن برای والدین برابر ۰/۹۳ و برای همسالان برابر ۰/۸۶ گزارش شده است. همچنین در بررسی اعتبار آزمون نشان داده شده که دلبستگی به والدین رابطه‌ی قوی با نمرات مقیاس خودپنداره و مقیاس محیط خانوادگی (آرمسدن و گرینبرگ، ۱۹۸۷)، رابطه‌ی متوسط با مقابله خانوادگی مثبت (لویس، وودز و الیسون، ۱۹۸۷، به نقل از نصرتی، ۱۳۸۳) دارد. همچنین دلبستگی ایمن پایین به والدین با تشخیص افسردگی، هم در نوجوان و هم والدین ارتباط داشت (آرمسدن و همکاران، ۱۹۹۱). در پژوهش نصرتی (۱۳۸۳) نیز ضریب همسانی درونی مقیاس برای مادر برابر با آلفای ۰/۸۲، برای پدر ۰/۰۸۳ و همسالان ۰/۰۹۲ به دست آمد. در این پژوهش نیز ضریب همسانی درونی مقیاس دلبستگی به مادر و پدر هر دو برابر با آلفای ۰/۹۰ به دست آمد. همچنین همبستگی آزمون - باز آزمون با فاصله‌ی ۳ هفته برای مادران برابر با ۰/۸۵ و برای پدران برابر با ۰/۸۶ به دست آمد.

پرسشنامه‌ی خودگزارش‌دهی نوجوان^۱ (YSR): که برای ارزیابی نشانه‌های مرضی در نوجوانان استفاده شد. این پرسشنامه فرم مخصوص نوجوانان (۱۱ تا ۱۸ ساله) است که بر مبنای نظام سنجش مبتنی بر تجربه آخنباخ^۲ طراحی شده است (آخنباخ^۳ و رسکولا^۴،

1- Youth self report questionnaire
3- Achenbach

2- Ashenbakh System of Empirically Based Assessment.
4- Rescola

(۲۰۰۱). نظام سنجش مبتنی بر تجربه آخنباخ شامل مجموعه‌ای از فرم‌ها برای سنجش صلاحیت^۱، کنش‌وری سازشی و مشکلات عاطفی- رفتاری است در مقیاس شایستگی و کارکرد انطباقی، بخشی اختصاص به مشکلات درونی‌سازی (اضطراب- افسردگی، گوشه‌گیری- افسردگی و شکایات جسمانی) و برونی‌سازی (رفتار پرخاشگرانه و رفتار قانون‌شکنانه) دارد که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است. پایایی آزمون- باز آزمون با فاصله ۷ روز در فهرست خودگزارش‌دهی (YRS) برابر با ۰/۸۲ بوده است. ثبات درونی آزمون بین ۰/۵۵ تا ۰/۷۵ گزارش شده است و نمرات در طول ۷ ماه ثبات داشتند. آزمون مورد نظر در ایران توسط اصغر مینایی (۱۳۸۴) هنجاریابی شده است. نتایج نشان داده که ضرایب همسانی درونی مقیاس‌های درونی‌سازی و برونی‌سازی برابر با ۰/۸۷ و ۰/۸۶ بوده است. همچنین همبستگی آزمون- باز آزمون با فاصله ۵ تا ۸ هفته بین ۰/۴۶ تا ۰/۴۸ بوده است و تفاوت میانگین‌های اجرای اول و دوم در هیچ‌کدام از زیرمقیاس‌ها معنادار نبوده است. در مطالعه‌ی حاضر نیز ضریب همسانی درونی برای نشانگان درونی‌سازی شده برابر با ۰/۸۲ و برای نشانگان برونی‌سازی شده برابر با ۰/۸۵ به دست آمد. همچنین همبستگی آزمون- باز آزمون با فاصله ۲ هفته بر روی ۹۸ دانش‌آموز برابر با ۰/۷۹ بود.

یافته‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های توصیفی و استنباطی استفاده شد. در جدول ۱ مشخصه‌های توصیفی، میانگین و انحراف استاندارد، متغیرهای پژوهش در کل نمونه، دختران و پسران ارائه شده است. تحلیل تفاوت میانگین‌ها نشان داد که تنها در زیر مقیاس‌های اعتماد به مادر ($F=۱۳/۵۷$, $Sig=۰/۰۰۱$)، ارتباط با پدر ($F=۸/۰۸$, $Sig=۰/۰۰۱$) و نشانگان برونی‌سازی شده ($F=۱۵/۰۷$, $Sig=۰/۰۰۱$) اختلاف بین دختران و پسران معنادار می‌باشد.

جدول (۱) مشخصه‌های توصیفی دل‌بستگی و مؤلفه‌های آن، نشانگان درونی‌سازی شده و برون‌سازی شده

میانگین (انحراف استاندارد)			متغیرها
دختران	پسران	کل	جنس
۲۵/۶۷ (۸/۸۴)	۲۴/۳۲ (۷/۵۴)	۲۵/۰۶ (۸/۳۰)	دل‌بستگی به مادر
۲۵/۰۱ (۸/۱۷)	۲۵/۰۱ (۸/۰۲)	۲۵/۰۱ (۸/۰۹)	دل‌بستگی به پدر
۲۱/۴۱ (۹/۳۸)	۲۰/۱۵ (۷/۴۶)	۲۰/۸۴ (۸/۵۸)	اعتماد به مادر
۲۱/۹۲ (۸/۹۲)	۲۲/۲۱ (۹/۰۲)	۲۲/۰۵ (۸/۹۵)	اعتماد به پدر
۲۲/۰۰ (۷/۶۹)	۲۱/۳۰ (۶/۸۳)	۲۱/۶۸ (۷/۳۱)	ارتباط با مادر
۲۴/۵۷ (۷/۸۹)	۲۲/۶۶ (۶/۹۹)	۲۳/۷۱ (۷/۵۴)	ارتباط با پدر
۲۱/۸۹ (۶/۲۹)	۲۲/۶۷ (۵/۵۹)	۲۲/۲۴ (۵/۹۹)	بیگانگی از مادر
۲۲/۲۶ (۵/۸۸)	۲۲/۰۳ (۵/۸۷)	۲۲/۱۶ (۵/۸۷)	بیگانگی از پدر
۱۱/۷۷ (۶/۳۲)	۱۱/۶۱ (۷/۳۸)	۱۱/۷۰ (۶/۸۱)	نشانگان درونی‌سازی شده
۶/۸۸ (۵/۱۵)	۸/۵۱ (۶/۹۳)	۷/۶۱ (۶/۰۶)	نشانگان برون‌سازی شده

جدول (۲) ماتریس همبستگی بین مؤلفه‌های دلبستگی و نشانگان درونی‌سازی شده و برون‌سازی شده

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱. دلبستگی به مادر										
۲. دلبستگی به پدر	۰/۷۷**									
۳. اعتماد به مادر	۰/۶۵**	۰/۵۶**								
۴. اعتماد به پدر	۰/۴۸**	۰/۷۰**	۰/۷۱**							
۵. ارتباط با مادر	۰/۵۷**	۰/۵۵**	۰/۷۴**	۰/۵۶**						
۶. ارتباط با پدر	۰/۴۹**	۰/۶۱**	۰/۵۵**	۰/۶۹**	۰/۷۲**					
۷. بیگانگی از مادر	-۰/۹۲**	-۰/۶۹**	-۰/۶۲**	-۰/۴۶**	-۰/۴۹**	-۰/۴۲**				
۸. بیگانگی از پدر	-۰/۷۱**	-۰/۹۳**	-۰/۵۳**	-۰/۶۶**	-۰/۴۹**	-۰/۵۲**	-۰/۷۴**			
۹. نشانگان درونی‌سازی شده	-۰/۴۳**	-۰/۴۴**	-۰/۴۱**	-۰/۳۷**	-۰/۳۱**	-۰/۲۵**	۰/۴۱**	۰/۴۳**		
۱۰. نشانگان برون‌سازی شده	-۰/۳۱**	-۰/۳۹**	-۰/۳۲**	-۰/۳۷**	-۰/۳۰**	-۰/۲۵**	۰/۳۵**	۰/۴۳**	۰/۵۶**	

** معنادار در سطح ۰/۰۰۱

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که دلبستگی به مادر و پدر و مؤلفه‌های آن همگی با نشانگان درونی‌سازی شده و برون‌سازی شده رابطه‌ی معنادار دارند. از میان متغیرها، دلبستگی به پدر ($r=-0/44$) و مادر ($r=-0/43$)، اعتماد به مادر ($r=-0/41$) و بیگانگی از

پدر ($r=0/43$) و مادر ($r=0/41$) بیشترین رابطه را با نشانگان درونی‌سازی شده و، بیگانگی از پدر ($r=0/43$)، دلبستگی به پدر ($r=-0/39$)، و اعتماد به پدر ($r=-0/37$) بیشترین رابطه را با نشانگان برون‌سازی شده دارند. به طور کلی به نظر می‌رسد مؤلفه‌های مربوط به دلبستگی به پدر رابطه‌ی بیشتری با نشانگان برون‌سازی شده دارد.

تحلیل همبستگی جداگانه مؤلفه‌های دلبستگی در دختران و پسران نشان داد که دلبستگی به مادر و بیگانگی از مادر در دختران رابطه بیشتری با نشانه‌های درونی‌سازی و برون‌سازی دارد. ارتباط با مادر رابطه‌ی منفی بیشتری با هر دو نشانگان و اعتماد به مادر رابطه‌ی منفی بیشتری با نشانه‌های برون‌سازی شده در پسران دارد. در مورد پدران، دلبستگی، اعتماد و ارتباط با پدر رابطه‌ی منفی بیشتر و بیگانگی از پدر رابطه‌ی مثبت بیشتری هم با نشانگان درونی‌سازی شده و هم برون‌سازی شده در دختران دارد.

جدول (۳) همبستگی بین مؤلفه‌های دلبستگی و نشانگان درونی‌سازی شده و برون‌سازی شده به تفکیک جنس

متغیرها	پسران		دختران	
	نشانگان برون‌سازی شده	نشانگان درونی‌سازی شده	نشانگان برون‌سازی شده	نشانگان درونی‌سازی شده
دلبستگی به مادر	-0/32	-0/37	-0/35	-0/48
دلبستگی به پدر	-0/35	-0/37	-0/44	-0/50
اعتماد به مادر	-0/42	-0/38	-0/32	-0/42
اعتماد به پدر	-0/34	-0/30	-0/46	-0/40
ارتباط با مادر	-0/37	-0/37	-0/27	-0/27
ارتباط با پدر	-0/22	-0/24	-0/32	-0/29
بیگانگی از مادر	0/36	0/34	0/39	0/46
بیگانگی از پدر	0/39	0/41	0/47	0/47

* تمام همبستگی‌ها در سطح 0/001 معنادار است.

البته نتایج تحلیل تفاوت همبستگی‌ها نشان داد که تفاوت همبستگی مؤلفه‌های دلبستگی به پدر و مادر در پسران و دختران از لحاظ آماری (در سطح ۰/۰۵) معنادار نیست. همچنین تفاوت همبستگی مؤلفه‌ها با نشانه‌های درونی‌سازی و برونی‌سازی نیز معنادار نبود.

به منظور تعیین سهم واریانس تبیین شده بواسطه دلبستگی و مؤلفه‌های آن در نشانگان درونی‌سازی و برونی‌سازی شده از تحلیل رگرسیون گام به گام استفاده شد. جدول ۴ نتایج مربوط به نشانگان درونی‌سازی شده را در دختران و پسران نشان می‌دهد. همانطور که ملاحظه می‌گردد در تحلیل مربوط به پسران تنها متغیرهای اعتماد به مادر و بیگانگی از پدر، به ترتیب به عنوان متغیرهای پیش‌بین منفی و مثبت و در تحلیل مربوط به دختران متغیرهای دلبستگی به پدر، اعتماد به مادر و ارتباط با مادر، همگی به عنوان متغیرهای پیش‌بین منفی نشانگان درونی‌سازی شده وارد تحلیل شده‌اند

جدول (۴) نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام نشانگان درونی‌سازی شده بر دلبستگی و مؤلفه‌های آن در دختران و پسران

مدل	ضریب تبیین	F	Sig	Beta	t	Sig
پسران						
اعتماد به مادر	۰/۱۸	۳۲/۱۲	۰/۰۰۰	-۰/۴۲	-۵/۶۶	۰/۰۰۰
اعتماد به مادر،	۰/۲۰	۱۹/۱۱	۰/۰۰۰	-۰/۲۶	-۳/۲۲	۰/۰۰۲
بیگانگی از پدر				۰/۲۱	۲/۲۸	۰/۰۲۴
دختران						
دلبستگی به پدر	۰/۲۵	۶۱/۲۰	۰/۰۰۰	-۰/۵۰	-۱/۶۱	۰/۰۰۰
دلبستگی به پدر،	۰/۲۸	۳۵/۷۰	۰/۰۰۰	-۰/۳۸	-۵/۰۹	۰/۰۰۰
اعتماد به مادر				-۰/۲۱	-۲/۸۱	۰/۰۰۵
دلبستگی به پدر،	۰/۳۱	۲۶/۶۷	۰/۰۰۰	-۰/۴۳	-۱/۸۵	۰/۰۰۰
اعتماد به مادر،				-۰/۳۸	-۵/۶۱	۰/۰۰۰
ارتباط با مادر				-۰/۲۵	۳/۸۲	۰/۰۱۲

معنادار بودن نسبت F مبین آن است که اعتماد به مادر و بیگانگی از پدر در پسران قادر به پیش بینی ۲۰ درصد از تغییرات واریانس نشانگان درونی‌سازی شده و متغیرهای دلبستگی به پدر، اعتماد به مادر و ارتباط با مادر در دختران، قادر به پیش‌بینی ۳۱ درصد از تغییرات واریانس نشانگان درونی‌سازی شده می‌باشند.

در جدول ۵ نتایج مربوط به سهم متغیرهای پیش‌بین در متغیر ملاک نشانگان برون‌سازی‌شده را در دختران و پسران مشاهده می‌کنید. در تحلیل مربوط به پسران، متغیرهای بیگانگی از پدر و ارتباط با مادر، به ترتیب به عنوان متغیرهای پیش‌بین مثبت و منفی، و در تحلیل مربوط به دختران، متغیرهای بیگانگی از پدر و اعتماد به پدر، به ترتیب به عنوان متغیرهای پیش‌بینی مثبت و منفی نشانگان برون‌سازی‌شده وارد تحلیل رگرسیون گشتند. معنادار بودن نسبت F در دختران و پسران نشان‌دهنده‌ی آن است که متغیرهای بیگانگی از پدر و ارتباط با پدر در پسران می‌تواند ۲۰ درصد از تغییرات واریانس نشانگان برون‌سازی‌شده، و متغیرهای بیگانگی از پدر و اعتماد به وی در دختران می‌تواند ۲۷ درصد از تغییرات واریانس نشانگان برون‌سازی‌شده را تبیین نماید.

جدول (۵) نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام نشانگان برون‌سازی‌شده بر دلبستگی و

مؤلفه‌های آن در دختران و پسران						
مدل	ضریب تبیین	F	Sig	Beta	t	Sig
پسران						
بیگانگی از پدر	۰/۱۷	۲۹/۵۴	۰/۰۰۰	۰/۴۱	۵/۴۳	۰/۰۰۰
بیگانگی از پدر،	۰/۲۰	۱۸/۲۰	۰/۰۰۰	۰/۳۰	۳/۴۲	۰/۰۰۱
ارتباط با مادر				-۰/۲۱	-۲/۴۳	۰/۰۱۶
دختران						
بیگانگی از پدر	۰/۲۲	۵۱/۸۰	۰/۰۰۰	۰/۴۷	۷/۱۹	۰/۰۰۰
بیگانگی از پدر،	۰/۲۷	۳۲/۹۰	۰/۰۰۰	۰/۳۰	۳/۷۱	۰/۰۰۰
اعتماد به پدر				-۰/۲۷	-۳/۳۳	۰/۰۰۱

با توجه به اینکه یکی از اهداف این پژوهش بررسی نقش پدر فراتر از مادر بود، تحلیل رگرسیون سلسله‌مراتبی نیز در دو گروه دختران و پسران انجام شد. نتایج این تحلیل نشان داد که در پیش‌بینی نشانه‌های درونی‌سازی شده در پسران نه ضرایب بتای مربوط مادر ($\beta=0/20$, $Sig=0/09$) و نه پدر ($\beta=0/21$, $Sig=0/08$) معنادار نیست. ولی در پیش‌بینی نشانه‌های برونی‌سازی شده، تنها ضریب بتای دل‌بستگی به پدر ($\beta=0/04$, $Sig=0/04$) معنادار بود، این بدان معناست که نقش دل‌بستگی به مادر تنها زمانی معنادار است که به تنهایی وارد معادله شود و با وارد شدن نمره‌ی دل‌بستگی به پدر، معناداری خود را از دست می‌دهد. در مورد دختران نتایج نشان داد که دل‌بستگی به پدر ($\beta=0/32$, $Sig=0/001$) می‌تواند فراتر از دل‌بستگی به مادر ($\beta=0/24$, $Sig=0/017$)، نشانه‌های درونی‌سازی را تبیین نماید. همچنین دل‌بستگی به پدر ($\beta=0/42$, $Sig=0/000$) فراتر از دل‌بستگی به مادر ($\beta=0/03$, $Sig=0/77$) می‌تواند نشانه‌های برونی‌سازی را نیز در دختران تبیین کند.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه‌ی حاضر با هدف شناخت رابطه‌ی میان کیفیت دل‌بستگی در نوجوانان با مشکلات رفتاری-هیجانی در آنان و تعیین نقش مؤلفه‌های دل‌بستگی در پیش‌بینی نشانگان درونی‌سازی شده و برونی‌سازی شده، انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که کیفیت دل‌بستگی به پدر و مادر هر دو در پیش‌بینی مشکلات رفتاری-هیجانی نوجوانان نقش دارد. یکی از جنبه‌های تازه این پژوهش، پرداختن به کیفیت دل‌بستگی به جای سبک‌های دل‌بستگی بود که آن را از تحقیقات دیگر در حیطه‌ی دل‌بستگی متمایز می‌ساخت. با توجه به تغییر نقش رفتارهای دل‌بستگی در دوره‌ی نوجوانی و تعارض‌های موجود میان تمایل به استقلال و رفتارهای دل‌بستگی دوره کودکی (کسیدی و شاور، ۲۰۰۸)، به نظر می‌رسد بررسی کیفیت دل‌بستگی با مؤلفه‌هایی همچون اعتماد، ارتباط و بیگانگی، که مؤلفه‌هایی مهم در ایجاد استقلال و برقراری روابط اجتماعی جدید در دوره‌ی نوجوانی است، بهتر بتواند رابطه‌ی میان دل‌بستگی در نوجوانی را با مشکلات رفتاری-هیجانی نشان دهد.

همچنین در مطالعه حاضر میزان دلبستگی به پدر و مادر به طور کلی تفاوت معنادار از یکدیگر نداشتند، در صورتی که در مطالعات پیشین (ویلیامز و کلی، ۲۰۰۵؛ بویست^۱، دکوویک^۲، میوس^۳ و ون آکن^۴، ۲۰۰۲) دلبستگی به پدر کمتر از مادر گزارش شده بود.

با توجه به اینکه معمولاً در پژوهش‌های مربوط به دلبستگی همواره تأکید اصلی بر رابطه مادر-کودک بوده است و بررسی‌های کمی روی نقش پدران در این فرایند صورت گرفته است، یکی از اهداف اصلی پژوهش بررسی مقایسه‌ای نقش پدران و مادران در دوره نوجوانی بر فرزندان دختر و پسر بود. همان‌طور که انتظار می‌رفت نتایج نشان‌دهنده تفاوت معنادار میان نقش پدران و مادران در رابطه با فرزندان نوجوانان بود. در ارتباط با دختران، نقش پدر در پیش‌بینی نشانه‌های مرضی روانشناختی، بویژه نشانگان برونی‌سازی شده کاملاً بارز بود. همچنین دلبستگی به پدر مهم‌ترین عامل پیش‌بینی نشانگان درونی‌سازی شده در دختران بود. دلبستگی به پدر و بیگانگی از او سهم بیشتری هم در پیش‌بینی نشانگان برونی‌سازی شده و هم نشانگان درونی‌سازی شده در پسران داشت، ولی اعتماد به مادر و ارتباط با او سهم بیشتری در پیش‌بینی نشانه‌های مرضی درونی‌سازی و برونی‌سازی شده در پسران داشت. به طور کلی اعتماد به مادر در پسران و دلبستگی به پدر در دختران نیرومندترین عوامل پیش‌بینی‌کننده نشانگان درونی‌سازی شده و بیگانگی از پدر هم در دختران و هم در پسران نیرومندترین عامل پیش‌بینی‌کننده نشانگان برونی‌سازی شده بود. یکی دیگر از نتایج جالب پژوهش این بود که رابطه‌ی مؤلفه‌های دلبستگی به پدر و مادر با مشکلات رفتاری و هیجانی با توجه به جنس متفاوت بود. مؤلفه‌های دلبستگی به پدر رابطه بیشتری با نشانگان برونی‌سازی شده در دختران و درونی‌سازی شده در پسران داشت، در صورتی که مؤلفه‌های دلبستگی به مادر با نشانگان درونی‌سازی شده در دختران و نشانگان برونی‌سازی شده در پسران رابطه‌ی بیشتری را نشان داد، البته باید توجه داشت که با وجود این تفاوت‌ها، میزان تفاوت همبستگی‌ها از نظر آماری معنادار نبودند. همچنین نتایج مؤید آن

1- Buist
3- Meeus

2- Dekovic
4- van Aken

بود که دلبستگی به پدر فراتر از دلبستگی به مادر می‌تواند مشکلات رفتاری-هیجانی را در نوجوانان، بویژه دختران تبیین نماید.

نتایج پژوهش همسو با بیشتر مطالعات پیشین بود. برای مثال موریس و همکارانش (۲۰۰۰) نیز در پژوهش خود نشان دادند که سطوح پایین اعتماد و ارتباط و سطوح بالای بیگانگی از والدین با نشانه‌های اضطراب و افسردگی رابطه دارد، ولی آنها کیفیت دلبستگی را به طور مجزا در والدین بررسی ننمودند. همچنین ویلیامز و کلی (۲۰۰۵) نیز نشان دادند که دلبستگی به پدر رابطه بیشتری با نشانگان برونی‌سازی در دختران دارد. رایس (۱۹۹۰، به نقل از ویلیامز و کلی، ۲۰۰۵) دریافت که رابطه دلبستگی سالم میان پدر و نوجوان از آنها در برابر رفتار درونی و برونی‌سازی شده محافظت می‌کند و با کفایت اجتماعی، کنش‌وری بین فردی، حرمت خود و سازگاری هیجانی رابطه‌ی مثبت دارد. همچنین، براون^۱ و رایت^۲ (۲۰۰۳) دریافتند در کیفیت دلبستگی به والدین میان گروه‌های بالینی و غیربالینی تفاوت وجود دارد و نوجوانان غیربالینی دلبستگی ایمن بیشتری دارند. فلوری^۳ و بوچانان^۴ (۲۰۰۳) گزارش نمودند که ارتباط بیشتر با پدر یک عامل محافظت‌کننده در برابر درماندگی روانشناختی در نوجوانان است، مارکوس^۵ و بتزار^۶ (۱۹۹۶) نیز دریافتند که رفتار ضداجتماعی پسران با کیفیت دلبستگی پایین پدر-پسر رابطه دارد.

هرچند یافته‌ها نشان‌دهنده‌ی نقش مهم پدر در سلامت روانی نوجوانان بود ولی شناخت مکانیزم‌های زیربنایی این تاثیرگذاری نیاز به بررسی‌های بیشتری دارد. راه‌های زیادی وجود دارد که ممکن است از طریق آنها رابطه پدر-نوجوان به محافظت وی در برابر مشکلات رفتاری کمک کند. شاید مدل‌های کاری درونی در افرادی که کیفیت دلبستگی آنها پایین است، انتظار طرد از جانب دیگران باشد، ممکن است برخی نوجوانان با تجربه اضطراب و پذیرش رفتار بین فردی برای حفظ پیوندهای اجتماعی (نشانه‌های درونی‌سازی‌شده)، با این طرد مقابله کنند (ترنر، ۱۹۹۱؛ به نقل از ویلیامز و کلی، ۲۰۰۵).

1- Brown
3- Flouri
5- Marcus

2- Wright
4- Buchanan
6 Betzer

برخی دیگر ممکن است با خشم، رفتار خصمانه و رفتار بین فردی پرخاشگرانه (نشانه‌های برونی‌سازی شده) به این طرد پاسخ دهند. یک نکته قابل توجه دیگر این است که نتایج مطالعات نشان داده معمولاً نوجوانان کمتر نگران محافظت از احساسات پدرانشان در زمان اظهار هیجانات منفی خود هستند، شاید به این دلیل که پدران را در مقابل این رفتار صبورتر می‌بینند (زمان^۱ و شیپمن^۲، ۱۹۹۷). همچنین نشان داده شده که ویژگی‌های نصیحت کردن پدران (محتوا و سبک) بیشتر کفایت اجتماعی فرزندان را پیش‌بینی می‌کند (مک داوول^۳، پارک^۴ و وانگ^۵، ۲۰۰۳). این تفاوت‌ها منعکس‌کننده انتظارات زیربنایی، رفتار بین فردی و راهبردهای نظم‌جویی هیجانی است که پدران تمایل دارند از طریق الگوسازی، به جای آموزش مستقیم، به فرزندان خود منتقل کنند. بنابراین فرزندان که احساس نزدیکی بیشتری به پدر خود می‌کنند و زمان بیشتری را با وی می‌گذرانند، بیشتر می‌توانند این الگوهای رفتاری را بیاموزند و به زندگی خود منتقل کنند (ویلیامز و کلی، ۲۰۰۵). همچنین برخی تحقیقات نشان داده تجارب اجتماعی شدن با پدر به طور مستقیم بر رفتار ضداجتماعی دختران تأثیر دارد ولی در پسران، پیوند پدری به طور غیرمستقیم بر افزایش باورهای اجتماعی در پسران تأثیر می‌گذارد که این باورها به نوبه خود از بروز رفتار ضداجتماعی در آنها پیشگیری می‌کند (کاسترمن^۶، هاگرتی^۷، اسپود^۸ و ردmond^۹، ۲۰۰۴).

بر اساس نتایج پژوهش‌های صورت گرفته در نظریه دلبستگی، معمولاً چهار مکانیزم وجود دارد که می‌تواند دلبستگی را به سازش‌یافتگی یا سازش‌نیافتگی مرتبط سازد (سروف^{۱۰} و فلیسون^{۱۱}، ۱۹۸۶؛ به نقل از کسیدی و شاور، ۲۰۰۸). مکانیزم اول فرایندهای نظم‌جویی هیجانی است که در ارتباط با دلبستگی قرار داشته و می‌تواند موجب شکل‌گیری راهبردهای مقابله با تنیدگی شود که در سبب‌شناسی اختلال‌های روانشناختی مطرح

1- Zeman
3- McDowell
5- Wang
7- Haggerty
9- Redmond
11- Fleeson

2- Shipman
4- Parke
6- Kosterman
8- Spoth
10- Sroufe

می‌شود (چاپلین^۱ و کول^۲، ۲۰۰۵). مکانیزم دوم، رفتار قابل مشاهده است. رفتارهایی که معمولاً از هم گسیخته شناخته می‌شوند می‌توانند راهبردهای دلبستگی خاصی باشند که برای تنظیم الگوهای ارتباطی و تربیتی والدین استفاده می‌شوند و هدف آنها به نوعی جلب توجه والدین است (کسیدی و شاور، ۲۰۰۸). مکانیزم سوم، شناخت اجتماعی است که در بازنمایی‌های روابط که در نظریه‌ی دلبستگی، مدل‌های کاری نامیده می‌شود خود را نشان می‌دهد. در دلبستگی نایمن، این مدل‌ها حاوی خشم، عدم اعتماد، اضطراب و ترس است. مکانیزم چهارم کنش‌وری انگیزشی در مبادلات اجتماعی است. دلبستگی ایمن می‌تواند موجب افزایش جهت‌گیری مثبت و با دوام در روابط اجتماعی شود که در سطوح مختلف اجتماعی شدن دیده می‌شود. روابط گرم و صمیمی با والدین موجب می‌شود افراد با احتمال بیشتری به کنترل‌های والدین تن دهند و رهنمودهای آنان را به کار گیرند. همچنین این روابط مانع از کج‌رفتاری و انحراف و همچنین موجب شکل‌گیری یک پیوند و رابطه‌ی مثبت اجتماعی می‌شود که فرزندان را از تخلف و ساختارشکنی اجتماعی و فردی بازمی‌دارد (هاوکینز^۳، آرتور^۴ و ماتالانو^۵، ۱۹۹۵).

به طور کلی نتایج نشان داد که هر چند مادران در دوران نوجوانی، همانند دوران کودکی، نقش بسیار مهمی در سلامت روان فرزندان خود دارند، ولی نمی‌توان از کنار نقش پدران به آسانی گذشت. همچنین نتایج مؤید آن بود که ماهیت رابطه‌ی مادر-فرزند و پدر-فرزند متفاوت است و والدین از راه مکانیزم‌های متفاوتی بر سازش یافتگی نوجوانان تأثیر می‌گذارند.

در این پژوهش از پرسشنامه‌های خودگزارش‌دهی استفاده شده و امکان بررسی عوامل مؤثر دیگر در تبیین سازگاری روانشناختی نوجوانان فراهم نبود، همچنین با توجه به طرح همبستگی پژوهش، استنباط نتایج علی از یافته‌ها ممکن نیست. این موارد از جمله محدودیت‌های پژوهشی بودند که بنابر آن پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی،

1- Chaplin
3- Hawkins
5- Catalano

2- Cole
4- Arthur

متغیرهای و نمونه‌های مختلف، مکانیزم‌های تأثیرگذاری نقش پدر و پیامدهای دیگر کیفیت دلبستگی بررسی گردد.

تاریخ دریافت نسخه‌ی اولیه‌ی مقاله: ۱۳۸۹/۰۴/۰۱
تاریخ دریافت نسخه‌ی نهایی مقاله: ۱۳۸۹/۰۷/۱۵
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۱۰/۱۱

References

منابع

- مینایی، اصغر (۱۳۸۴). هنجاریابی نظام سنجش مبتنی بر تجربه آخنباخ، تهران: انتشارات سازمان آموزش و پرورش کودکان استثنایی.
- نصرتی، محمد صالح (۱۳۸۳). بررسی تحولی رابطه پایگاه‌های هویت با میزان دل‌بستگی در نوجوانان پسر (۱۴، ۱۶ و ۱۸ ساله) شهرستان کامیاران، پایان‌نامه کارشناسی رشته روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی.
- Achenbach, T.M., & Rescola, L.A. (2001). *Manual for the ASEBA School Age: Form & Profiles*, Burlington, VT: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Allen, J.P., Hauser, S.T., O'Connor, T.G., & Bell, K.L. (2002). Prediction of Peer-Rated Adult Hostility from Autonomy Struggles in Adolescent-family Interactions, *Development and Psychopathology*, 14, 123-137.
- Allen, J.P., Porter, M.R., McFarland, F.C., McElhaney, K.B., & Marsh, P.A. (2007), The Relation of Attachment Security to Adolescents' Paternal and Peer Relationships, Depression, and Externalizing Behavior, *Child Development*, 78, 1222-1239.
- Amato, P.R. (1994). Father-child Relations, Mother-child Relations, and Offspring Psychological Well-being in Early Adulthood, *Journal of Marriage and the Family*, 56, 1031-1042.
- Armsden, G. & Greenberg, M.T. (1991). *Inventory of Parent & Peer Attachment (IPPA)*, Unpublished.
- Armsden, G.C., & Greenberg, M.T. (1987). The Inventory of Parent and Peer Attachment: Individual Differences and Their Relationship to Psychological well-being in Adolescence, *Journal of Youth and Adolescence*, 16, 427-454.
- Barnett, R.C., Marshall, N.L., & Pleck, J.H. (1992). Adult- son- parental Relationships and Their Association with son's Psychological Distress, *Journal of Family Issues*, 13, 505- 525.
- Bernier, A., Larose, S., & Whipple, N. (2005). Leaving Home for College: A Potentially Stressful Event for Adolescents with Preoccupied Attachment Patterns, *Attachment and Human Development*, 7 (2), 171-185.

-
- Brown, L.S., & Wright, J. (2003). The Relationship between Attachment Strategies and Psychopathology in Adolescence, *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research, and Practice*, 76, 351-367.
- Buist, K.L., Dekovic, M., Meeus, W., & van Aken, M.A.G. (2002). Developmental Patterns in Adolescent Attachment to Mother, Father and Sibling, *Journal of Youth and Adolescence*, 31, 167-176.
- Cabrera, N.J., Tamis- Lomonda, S., Bradley, R.H., Hofferth, S. & Lamb, M.E. (2000), Fatherhood in the Ttwenty- first Century, *Child Development*, 71, 127- 136.
- Cassidy, J., & Shaver, P.R. (2008). *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications* (pp. 419-435). New York: Guilford Press.
- Chaplin, T.M., & Cole, P.M. (2005). *The Role of Emotion in the Development of Psychopathology*, In B.L. Hankin & J.R.Z. Abela (Eds.), *Development of Psychopathology: A Vulnerability-stress Perspective* (pp. 49-74), Thousand Oaks, CA: Sage.
- Coley, R.L. (2003). Doughter-father Relationship and Adolescent Psychological Functioning in Low-income African-American Families, *Journal of Marriage and the Family*, 65, 867-876.
- Coley, R.L. (2003). Daughter-father Relationships and Adolescent Psychosocial Functioning in low-income African American Families, *Journal of Marriage and Family*, 65, 867- 875.
- Deklyen, M., Speltz, M. L. & Greenberg, M.T. (1998). Fathering and Early Onset Conduct Problems: Positive and Negative Parenting, Father-son Attachment, and the Marital Context, *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1, 3-21.
- Downey, G. & Coyne, J.C. (1990). Children of Depressed Parents: An Integrative Review: *Psychological Review*, 108, 50-76.
- Dozier, M., Stovall, K.C., & Albus, K.E. (1999). *Attachment and Psychopathology in Adulthood*, In J. Cassidy & P.R. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment, Theory, Research, and Clinical Applications* (pp. 497-519). New York: Guilford Press.
- Flouri, E., & Buchanan, A. (2003). The Role of Father Involvement in Children's Later Mental Health, *Journal of Adolescence*, 26, 63-78.

-
- Flouri, E. & Buchanan, A. (2002f). Father Involvement in Childhood and Trouble with the Police in Adolescence: Finding from the 1958 British Birth Cohort, *Journal of Interpersonal Violence*, 17, 689- 701.
- Gavin, L.E., Black, M.M., Minor, S., Abel, Y., Papas, M.A. & Bentley, M.E. (2002). Young, Disadvantaged Fathers' Involvement with Their Infant: An ecological Perspective, *Journal of Adolescent Health*, 31, 266-276.
- Graham, C.A., & Easterbrooks, M.A. (2000). School-aged Children's Vulnerability to Depressive Symptomatology: The role of Attachment Security, Maternal Depressive Symptomatology, and Economic Risk, *Development and Psychopathology*, 12, 201-213.
- Greenacre, P. (1957). The Childhood of the Artist, *Psychoanalytic Study of the Child*, 12, 47-72.
- Greenberg, M.T., Speltz, M.L., DeKlyen, M., & Endriga, M.C. (1991). Attachment Security in Preschoolers with and without Externalizing Problems: A Replication, *Development and Psychopathology*, 3, 413-430.
- Grossman, K.E., Grossman, K., Winter, M., & Zimmermann, P. (2002). *Attachment Relationships and Appraisal of Partnership: From Early Experience of Sensitive Support to Later Relationship Representation*, In L. Pulkkinen & A. Caspi (Eds.), *Paths to Successful Development: Personality in Life Course* (pp. 73-105).
- Harris, K.M., Furstenberg, F.F. Jr & Marmer, J.K. (1998). Parental Involvement with Adolescents in Intact Families: The Influence of Fathers Over the Life Course, *Demography*, 35, 201- 216.
- Hawkins, J.D., Arthur, M.W., & Catalano, R.F. (1995). *Preventing Substance Abuse*, In M. Tonry & D. Farrington (Eds.), *Crime and Justice: A Review of Research*. Vol. 19, *Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention* (pp/ 343-427), Chicago: University of Chicago Press.
- Jorm, A.F., Dear, K.B.G., Rodgers, B. & Christensen, H. (2003). Interactive between Mother's and Father's Affection as a Risk Factor for Anxiety and Depression Systems, Evidence for Increased Risk in Adult Who Rate Their as Having Been More Affection than Their Mother, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38, 173-179.
-

-
- Kosterman, R., Haggerty, K.P., Spoth, R., & Redmond, C. (2004). Unique influence of Mothers and Fathers on Their Children Antisocial Behavior, *Journal of Marriage and Family*, 66, 762-778.
- Lamb, M.E. (2000). The History of Research on Father Involvement: An Overview, *Marriage and Family Review*, 29, 23-42.
- Loewald, H. (1951). *Ego and Reality*, In Paper on Psychoanalysis, New Haven: Yale University Press, 3-20.
- Mahler, M.S. & Gosliner, B.J. (1955), On Symbiotic Child Psychosis: Genetic, Dynamic and Restitutive Aspect, *Psychoanalytic Study of Child*, 10, 195-212.
- Main, M., Goldwyn, R., Hesse, E. (2003). *Adult Attachment Scoring and Classification System*, Unpublished Manuscript, University of California at Berkeley.
- Marcus, R.F., & Betzer, P.D. (1996). Attachment and Antisocial Behavior in Early Adolescence, *Journal of Early Adolescence*, 16, 229-248.
- Marsh, P., McFarland, F.C., Allen, J.P., McElhaney, K B., & Land, D.J. (2003). Attachment, Autonomy, and Multifinality in Adolescent Internalizing and Risky Behavioral Symptoms, *Development and Psychopathology*, 15 (2), 451-467.
- McDowell, D.J., Parke, R.D., & Wang, S.J. (2003). Differences between Mothers' and Fathers' Advice-giving Style and Content: Relations with Social Competence and Psychological Functioning in Middle Childhood, *Merrill-Palmer Quarterly*, 49, 55-76.
- Muris, M, Meesters, C., & Van Brakell, A. (2003). Assessment of Anxious Rearing Behaviors with a Modified Version of "Egna Minnen Betröffande Uppfostran" Questionnaire for Children, *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 25 (4), 229-237.
- Muris, P., Meesters, C., Merckelbach, H., & Hulsenbeck, P. (2000). Worry in Children is Related to Perceived Parental Rearing and Attachment, *Behaviour Research and Therapy*, 38, 487-497.
- Muris, P, Meesters, C., & Van-den Berg, S. (2003). Internalizing and Externalizing Problems as Correlates of Self-Reported Attachment Style and Perceived Parental Rearing in Normal Adolescents, *Journal of Child and Family Studies*, 12 (2), 171-183.
-

-
- Pinzi, R., Ram, A., Har-Even, D., Shnit, D., & Weizman, A. (2001). Attachment Styles and Aggression in Physically Abused and Neglected Children, *Journal of Youth and Adolescence*, 30, 769-786.
- Pleck, J.H. & STueve, J.L. (2001). *Time and Paternal Involvement*, In K. Daly (ed), *Mining the time in Family Experience: Emerging Perspective and Issues*, Stamford: JAI Press.
- Wenar, C., & Kerig, P. (2000). *Developmental Psychopathology: From Infancy through Adolescence* (fourth edition), Boston, MA: McGraw-Hill.
- Williams, S.K., & Kelly, F.D. (2005). Relationships among Involvement, Attachment, and Behavioral Problems in Adolescence: Examining Father's Influence, *The Journal of Early Adolescence*, 25, 168-196.
- Williams, E., & Radin, N. (1993). Paternal Involvement, Maternal Employment, and Adolescents' Achievement: An 11-year follow-up, *American Journal of Orthopsychiatry*, 63, 306-312.
- Winnicott, D.W. (1990). *The Theory of the Parent-infant Relationship*, In the *Maturational Process and the Facilitating Environment*, London: Karnac Book and the Institute of Psychoanalysis, 37-55.
- Wisdom, J.O. (1976). The Role of the Father in the Mind of Parent, in *Psychoanalytic Theory and in the Life of the Infant*, *International Review of Psycho-Analysis*, 3, 231-239.
- Zeman, J., & Shipman, K. (1997). Social-contextual Influences on Expectancies for Managing Anger and Sadness: The Transition from Middle Childhood to Adolescence, *Developmental Psychology*, 33, 917-924.